Onderwijs in tijden van C&O rona

De geleerde lessen van de nieuwe werkelijkheid

roc van twente
mbo college voor C&O

0 Vooraf...

8 lessen over leren op afstand: opbrengsten, risico's & kansen

Dit interne onderzoek is een initiatief van MBO College voor Commercie & Ondernemen (C&O) om het onderwijs op afstand tijdens de coronacrisis te evalueren. De bedoeling is om ervan te leren en het onderwijs geïnformeerd vanuit onderzoek verder te ontwikkelen. Vragen die in het onderzoek centraal stonden, zijn onder andere: wat hebben we geleerd van de afgelopen periode? Wat zijn de opbrengsten van afstandsonderwijs? Wat zijn risico's? Welke kansen zijn er voor duurzame onderwijsverbetering?

Het algemene doel van het onderzoek is om van ervaringen te leren vanuit verschillende perspectieven en om te komen tot een onderbouwde bijdrage voor een vernieuwd toekomstperspectief op het onderwijs. De uitkomsten van dit onderzoek zijn afgeleid van de ervaringen in de periode maart tot en met september 2020.

In deze rapportage zijn de inzichten en ervaringen gepresenteerd van studenten, docenten, managers en directie van acht teams van C&O. De ervaringen zijn in kaart gebracht door middel van diepte-interviews en worden aan de hand van acht geleerde lessen weergegeven. De acht lessen samen vormen de rode draad die door alle interviews heen is gevonden. Ze geven een accuraat beeld van de gedeelde ervaringen vanuit alle perspectieven.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Fokke Veenstra, directeur van MBO college voor C&O. Met dank aan alle geïnterviewden en het onderzoeksteam dat een actieve bijdrage heeft geleverd aan de uitvoering van het onderzoek.

Neem bij vragen over het onderzoek en/of deze rapportage contact op met de onderzoeksleider Lisa Boonk: lboonk@rocvantwente.nl

Aanleiding Doelstelling & Werkwijze

De invoering van de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, betekende voor het onderwijs een geheel nieuwe situatie. Er kwam in maart 2020 een acute omslag van fysiek onderwijs naar onderwijs op afstand. Deze omslag stelde het college voor C&O, en diens onderwijspersoneel in het bijzonder, voor een serieuze uitdaging. Hoewel de uitdaging fors was, bleek het ook een voedingsbodem voor verschillende innovatieve experimenten en de inzet van alternatieve vormen van onderwijs met behulp van ICT-tools. Wat hiervan tijdens de afgelopen maanden is geleerd, is vastgelegd door middel van dit onderzoek.

Het voorliggende onderzoek sluit tevens aan bij de ambitie om gestructureerd te evalueren en om alle perspectieven erin mee te nemen. Het doel ervan is leren van de razendsnelle ontwikkelingen en ervaringen van de afgelopen periode. De ambitie is om de kansen en mogelijkheden voor duurzame innovatie in beeld te brengen evenals de aandachtspunten.

Het onderzoek is een middel om het gedeelde verhaal en perspectief van C&O in kaart te brengen met betrekking tot wat er is gebeurd in de afgelopen maanden. In totaal is gesproken met twintig docenten, tien studenten, de acht teammanagers, onderwijskundige en directie (directeur en lid CvB). Op pag. 5 is een beknopt overzicht te vinden van de vraagstellingen. Alle gesprekken zijn opgenomen en uitgewerkt, zodat door middel van een diepgaande analyse de geleerde lessen in kaart konden worden gebracht.

THEMA'S & VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

EFFECTIVITEIT VAN ONDERWIJS

In hoeverre is de kwaliteit van onderwijs gewijzigd in vergelijking met de situatie van voor de crisis?

Wat waren de leerresultaten tijdens onderwijs op afstand?

In hoeverre zijn achterstanden ontstaan?

DIDACTIEK

Wat werkt wel in het kader van afstandsonderwijs en wat niet? Op welke manier kan er een kwalitatief goede mix worden gemaakt met onderwijs of afstand en onderwijs in het klaslokaal?

Hoe gaf jij onderwijs op afstand vorm? En wat heb je ervan geleerd?

Welke vormen/tools zijn achteraf effectief gebleken? En welke niet?

FLEXIBILITEIT

Hoe heb jij de acute omslag ervaren van fysiek onderwijs naar afstandsleren?

Hoe was het algemeen welbevinden en welke plek kreeg dit tijdens afstandsleren?

SUCCESVOL (DIGITAAL) ONDERWIJS

Welke factoren dragen bij aan kwalitatief goed onderwijs op afstand? Wat zijn belangrijke voorwaarden?

Wat is de attitude van zowel docenten/managers en studenten ten aanzien van nieuwe/andere vormen van onderwijs in het algemeen en in het bijzonder m.b.t. online onderwijs?

Welke veranderingen/innovaties kunnen duurzaam worden ingezet en welke niet?

LES 1

Het klaslokaal is het kloppende hart van onderwijs

Waarnemingen zijn van essentieel belang voor het docentschap

Na maanden ploeteren met afstandsonderwijs verlangden de meeste docenten naar het geven van instructie in hun geliefde klaslokaal. Docenten misten de interactie en het groepsproces die zich voor hun ogen afspelen. Alleen dan kunnen ze echt goed contact maken met studenten. Het goede gesprek en het leren van en met elkaar kan niet goed plaatsvinden via het beeldscherm.

Effectief lesgeven is grotendeels afhankelijk van observatie

Voor de intelligente lockdown waren klassikale lessen niet alleen een manier om kennis over te brengen, maar ook om te weten hoe het met studenten gaat. De persoonlijke band met studenten is een voorwaarde voor goed onderwijs in het mbo. Face to face contact in een klaslokaal is nodig, zodat er bijgestuurd of ingegrepen kan worden, een bemoedigend of juist hartig woordje gesproken kan worden met studenten. Het kijken en observeren is voor een mbo-docent één van de meest belangrijke middelen om effectief les te kunnen geven. Juist die functionaliteit viel, in coronatijd, grotendeels weg. Eén van de belangrijkste lessen uit de periode van corona is dat waarnemingen van essentieel belang zijn voor het docentschap.

Het was behelpen. Met onderwijs op afstand ging een essentieel element van het onderwijs verloren. In plaats van interactie was het voornamelijk zenden. Ook al deden de meesten hun best om met allerlei werkvormen de boel interactief te maken, er was gewoon minder interactie. Dat ging ten koste van het werkplezier bij veel docenten. Achter 25 of 30 computers gebeurt van alles wat docenten ontgaat. Docent zijn betekent heel veel kijken, maar zeker in het begin van het afstandsonderwijs, stonden de beelden op zwart. De grip op 25 of 30 leerprocessen, normaliter vanzelfsprekend door goed te kijken in het klaslokaal en het contact met de klas vielen daarmee weg. Hebben ze het wel begrepen? Dat is wat menig docent zich de afgelopen tijd heeft afgevraagd, zonder een antwoord te krijgen. Dat is uniek, want voor de crisis was dit nauwelijks een kwestie. Een goede observatie

Anneloes ten Hagen

‘Wat opvalt is dat fysiek onderwijs onvervangbaar is.’

in de klas maakte in die tijd al gauw veel duidelijk. *'Hoe studenten uit hun ogen kijken en hoe ze erbij zitten, verklaart een hoop'*, aldus docenten in het mbo. Het gemis ervan was dan ook groot.

Onderwijs draait om interactie. Op afstand gaat dat anders dan in de klas.
Het probleem zit hem volgens de studenten niet zozeer bij het overbrengen van theorie of het geven van instructie, dat via het scherm wel wat saaier is. Nee, het gaat volgens hen vooral om de lessen waarin opdrachten worden gemaakt, onderling wordt gediscussieerd en waarbij de docent op laagdrempelige wijze kan bijsturen, helpen en extra kan uitleggen. Het gaat om een fundamenteel deel van het onderwijs, waarbij de interactie en dynamiek onmisbaar is. Dit is des te belangrijker als studenten een onderwerp of vak lastig vinden. Klassikale lessen draaien weliswaar om de inhoud, maar er wordt ook nagegaan of studenten de inhoud hebben begrepen. Als docent voor de klas 'sta je niet urenlang te zenden, zonder dat er iets terugkomt'. Het is de taak van de docent het denken van studenten en hun reactie te volgen. Om te kijken of de cognitieve belasting acceptabel is. Dat is alleen te bepalen door middel van interactie. Omdat onderwijs op afstand beperkingen kent, is het van belang dat de fysieke momenten op school waar interactie mogelijk is, zinvol zijn en optimaal worden benut. En dat er goed wordt nagedacht over onderwijs dat wel op afstand kan. Uiteindelijk zal er een slimme mix moeten komen van onderwijs op afstand en fysiek samenkomen. Het bepalen van de slimme mix hangt samen met het type onderwijs, de docent(en), maar ook het vak.

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 1

GOED MBO-ONDERWIJS VRAAGT OM **INTERACTIE**

Zorg voor activerende didactiek tijdens online lessen in plaats van alleen 'zenden'.
MBO studenten leren door te doen, daarom is het van belang om activerende werkvormen te gebruiken tijdens lessen op afstand.

Naast onderwijs op afstand zijn momenten van (fysieke) interactie uiterst belangrijk.
Bij beperkte mogelijkheden tot fysiek onderwijs is het raadzaam om voorrang te geven aan onderdelen of vakken, waarbij het belang van interactie groot is voor de kwaliteit van onderwijs. Praktijklessen waarin vaardigheden worden geoefend kunnen bijvoorbeeld niet online, maar vragen om samenkomen. Daarentegen zijn er onderdelen of vakken die wel op afstand kunnen worden gedaan.

HET BELANG VAN **PERSOONLIJK CONTACT**

Vermijd het risico van te weinig persoonlijk contact.
Zet specifiek in op het onderhouden van goed persoonlijk contact, bijvoorbeeld tussen slb'er en student.

Zonder relatie geen prestatie.
Dit bleek nu nog belangrijker dan ooit. De korte gesprekjes op de gang om te vragen hoe het gaat vinden niet meer plaats, maar zijn wel essentieel voor de binding met studenten. Het vormgeven ervan kan op verschillende manieren. Dit is ook op afstand te realiseren, bijvoorbeeld door een (verplicht) inbel-moment iedere week.

LES 2

Het draait om de kwaliteit van onderwijs

5 tips voor kwalitatief en kansrijk onderwijs

Onderwijs honderd procent online, zonder elkaar in de ogen te kunnen kijken, werkt niet. Volledig terug naar de oude situatie, met volle lesdagen en enkel klassikaal onderwijs, is ook niet meer wenselijk. De vraag is hoe het oude zinvol gecombineerd kan worden met de nieuwe lessen van de afgelopen maanden. Eén van de belangrijkste lessen is namelijk dat onderwijs onder andere in minder tijd kan dan voorheen. Het meest dringende advies is dan ook: laat teams zich richten op effectief onderwijs, de kwaliteit dus en niet op een omgekeerde werkelijkheid van eerst de kwantiteit en dan de kwaliteit. De belangrijkste factoren, die noodgedwongen zijn ingezet en door alle docenten worden genoemd als kansrijk, staan hieronder op een rijtje:

Kleine groepen (max. 13 studenten) gecombineerd met minder instructietijd. Eén van de docenten zei: *'De helft van de tijd met de helft van de studenten die ik normaal zou hebben en mijn rendement schiet omhoog.'* Het rendement in de oude situatie was volgens docenten lager in vergelijking met nu: *'Een student kwam bij ons om half negen binnen en ging om half vier of vier uur weg. In dat oude systeem, durf ik wel te zeggen, mocht je je handen dichtknijpen als je een rendement van 10 procent in de lessen haalde. In die onrust en dan zo lang. Dat is nu echt anders. De dagen zijn veel korter en de motivatie in de lessen hoger.'*

Het belang van het stimuleren van zelfsturing bij studenten. Als in de toekomst naast fysiek onderwijs ook meer op afstand wordt gewerkt, is het van belang dat er meer aandacht komt voor het stimuleren van zelfsturing bij studenten. Het sturen van het leren vond voorheen uitsluitend plaats in de klas en grotendeels door middel van de instructie van de docent, maar nu studenten meer vrijheid kregen, ontstond het besef dat zelfsturing een essentieel element is voor het laten slagen van onderwijs op afstand. Discipline en zelfstandigheid waren in deze periode net zo belangrijk als de

inhoud van het onderwijs. Dat vraagt met name van docenten dat zij duidelijk zijn in hun instructie en communicatie.

Goede hulpmiddelen om het leerproces te kunnen monitoren en feedback te geven. Als het onderwijs meer dan voorheen op afstand zal plaatsvinden, is het nodig om het leerproces van studenten te kunnen monitoren. Dit vraagt om doorontwikkeling en kiezen van de juiste middelen. In de toekomst moet voorkomen worden dat dit wezenlijke element te veel tijd in beslag neemt in vergelijking met klassikaal lesgeven. In de klas is er grip op het leerproces van de studenten. Op afstand bijna niet. Hetzelfde geldt voor feedback geven. Bij voorkeur gebeurt dat groepsgewijs in de klas, omdat het anders te veel tijd kost om iedere individuele student feedback te geven. De vraag is: hoe kan in de toekomst effectief het leerproces gemonitord worden en feedback worden gegeven als gebruik wordt gemaakt van onderwijs op afstand?

Meer persoonlijke aandacht voor de individuele student. Persoonlijke aandacht is nodig. Helemaal als onderwijs op afstand in de toekomst steeds normaler wordt. Het is voor mbo-studenten van essentieel belang dat zij gehoord en gezien worden door docenten. Zonder goede band met docenten is het voor studenten lastiger om de nodige leerdiscipline op te brengen. Maar hoe doe je dat op afstand? Daarnaast is het van belang dat er wordt aangesloten bij wat een student al kan en wat nog niet. Ontwikkelkansen liggen in het samen laten smelten van de mogelijkheden van digitale vormen van onderwijs en wat er mogelijk is om meer adaptief te kunnen aansluiten bij een student.

Minder lessen betekende in het algemeen meer tijd voor docenten om zich te kunnen voorbereiden op vormen van onlineonderwijs. Dat is maar goed ook. Het is namelijk van essentieel belang dat docenten de tijd krijgen hun lessen goed voor te bereiden, zodat de kwaliteit van onderwijs op afstand wordt gewaarborgd. Alle docenten zijn weliswaar vaardig in het geven van klassikaal onderwijs, maar online of op afstand lesgeven is een geheel andere tak van sport, waarin de meesten zich nog verder moeten ontwikkelen. Aan het begin van de lockdown hebben veel docenten hun lessen die ze normaliter in de klas geven, zonder wijzigingen overgezet naar een online variant, maar dat bleek in veel gevallen niet goed te werken. Er moet opnieuw worden nagedacht over effectief onderwijs op afstand. Dat was hard werken en vraagt om de juiste kennis.

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 2

VERGROTEN VAN HET LEERRENDEMENT

Om het leerrendement van studenten te vergroten, is voortzetting van **fysiek onderwijs in kleine groepen met minder instructietijd noodzakelijk.** Dit vraagt wel om het loslaten van de urennorm.

ONDERWIJS OP AFSTAND VRAAGT OM ZELFSTANDIGHEID

Richt digitaal onderwijs dusdanig in dat **zelfstandig werken effectief wordt ondersteund** en zorg daarnaast dat studenten hierbij worden gecoacht.

LEREND VERMOGEN VAN DE ORGANISATIE STIMULEREN

Faciliteer en ondersteun het lerende vermogen van de organisatie. Onderwijs op afstand is anders en het vormgeven ervan vraagt om continue (door)ontwikkeling en evaluatie. **De leden van de werkgroep educatieve technologie kunnen hierin ondersteunen.** Geef hen een sturende rol.

MONITOREN VAN DE VOORTGANG

Zorg dat het leerproces van studenten op afstand eenvoudig kan worden gevolgd. Dit kan goed door bijvoorbeeld een verwerkingsopdracht te koppelen aan een les.
Dit stimuleert een actieve werkhouding, studenten krijgen feedback en op die manier kan gecheckt worden of studenten het hebben begrepen.

Lisa Boonk

‘mbo onderwijs blijkt gebaat te zijn bij kleinere klassen en minder instructietijd.’

LES 3

Onderwijs op afstand heeft een plek veroverd

3 inzichten voor beter (online) onderwijs

Het klassieke onderwijs zoals we dat voor de crisis kenden, met een docent voor de klas en een groep studenten in de schoolbanken komt langzaamaan, maar wel in beperkte mate weer terug. Toch heeft onderwijs op afstand een plek veroverd en zijn er naast nadelen, absoluut ook voordelen. Iedereen is het erover eens dat goed onderwijs vraagt om fysiek samenkomen. Maar wat kunnen we ten behoeve van een betere toekomst meenemen van de afgelopen periode?

Er moeten meer mogelijkheden komen om te kunnen differentiëren

Het nut van fysiek onderwijs moet niet onderschat worden, maar de noodzaak van meer differentiatie ook niet. Studenten die kunnen bewijzen dat ze ergens goed in zijn, verplichten om toch deel te nemen aan de lessen, voegt niet veel toe. *'De kans is groter dat ze les verstoren dan dat ze er echt iets van opsteken',* was de strekking van meerdere docenten. Anders gezegd, voor studenten die bovengemiddeld scoren voor een bepaald vak is de leereffectiviteit van een reguliere les gering in vergelijking met studenten die het vak nog moeten leren. Nu het onderwijs deels op afstand wordt vormgegeven, ontstond er ruimte om beter aan te sluiten op het persoonlijk profiel van studenten. Voor een duurzame verbetering op dit vlak is het van belang dat het onderwijs qua vormgeving wel de mogelijkheden hiertoe moet blijven bieden. Meer aansluiten op het persoonlijk profiel van een student is tevens een manier om hen meer verantwoordelijkheid te geven voor hun eigen studieloopbaan.

Opnieuw nadenken over de content & mogelijkheid tot schaalvergroting

Effectief onderwijs op afstand vraagt om duidelijke instructie, geschikte content en het gebruik van de juiste hulpmiddelen. Alles moet kloppen. Dit hangt af van het soort les en het vak. Een docent voegde eraan toe: *'Onderwijs draait om interactie. Door het delen van mijn scherm en hulpmiddelen zoals LessonUp kon ik mijn studenten tijdens de les vragen stellen. Via LessonUp was het mogelijk om studenten*

te volgen en in de groep te delen wat de antwoorden waren. Zo konden ze toch van elkaar leren.' Het is duidelijk dat onderwijs op afstand vraagt om doorontwikkeling, zodat de content uitdagend en indien gewenst ook interactief is. Daarnaast komt steeds meer het besef dat technologie kansen biedt om onderwijs breed toegankelijk te maken. Hoewel de roep om kleine groepen tijdens momenten van fysiek onderwijs luid en duidelijk is, blijkt anderzijds dat onderwijs via digitale kanalen juist grotere groepen zou kunnen bedienen. Een onbeperkt aantal studenten zou een bepaalde les kunnen volgen, bijvoorbeeld door klassen aan elkaar te koppelen. Voorwaarde is wel dat er organisatorisch en inhoudelijk goed over wordt nagedacht.

Zoeken naar manieren om het leuk en uitdagend te maken

Online lesgeven zorgde er bij menig docent voor dat hij/zij gevoelsmatig tegen een muur praatte. Helemaal toen alle vlakken op het beeldscherm gitzwart waren. De meesten merkten al gauw het verschil: lesgeven in een klaslokaal geeft energie en zorgt voor voldoening, maar lesgeven via de webcam zuigt energie en je krijgt er niet veel voor terug. De investering is hetzelfde, of eigenlijk groter dan voorheen, maar de opbrengst voor veel docenten is anders in vergelijking met een fysieke les. De dialoog met studenten, die het vak van docent zijn zo interessant maakt, blijft bijvoorbeeld uit. Het is vooral zenden gebleken. Wat niet wil zeggen dat er geen kansen liggen om afstandsonderwijs te integreren. Die kansen zijn er juist wel. Er ligt volgens docenten en studenten een mooie uitdaging om onderwijs op afstand leuk en uitdagend te maken.

Silke Tulk

‘Online onderwijs biedt kansen, maar het gemis van fysieke interactie met studenten is groot.’

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 3

VERBETERING VAN DE **LEEREFFECTIVITEIT** VOOR STUDENTEN

Maak gebruik van de mogelijkheden om te differentiëren en op die manier beter aan te sluiten bij het PERSOONLIJK PROFIEL VAN STUDENTEN.
Zorg ervoor dat studenten die goed zijn, zelfstandig aan het werk kunnen, zodat er meer tijd vrijkomt voor studenten die meer hulp nodig hebben.

Het volgende is daarbij van belang:

Voorwaarde is dat er een **SWOT-analyse** van studenten wordt gemaakt om meer gepersonaliseerd onderwijs vorm te kunnen geven (bv. door een nulmeting).

Om zelfstandig te kunnen werken is het voor goede studenten van belang dat onderwijs op afstand goed wordt **gefaciliteerd**.

DE **ONTWIKKELING** VAN EFFECTIEF ONDERWIJS OP AFSTAND **VRAAGT TIJD**

Er is behoefte aan een optimale leer-omgeving en kwalitatief goede online lessen. Echter, goed onderwijs op afstand (door)ontwikkelen kost tijd. **Investeer daarom in faciliteiten, zoals tijd en deskundigheid om kwaliteitsslagen te kunnen maken.** De werkgroep educatieve technologie zou hier een rol in kunnen spelen.

Kijk naar mogelijkheden om onderwijs efficiënter in te richten.
Bijvoorbeeld door in plaats van zeven keer dezelfde uitleg te geven aan zeven verschillende klassen, dit in één keer te doen met meerdere klassen. De potentie van digitaal onderwijs is dat grotere groepen (door klassen aan elkaar te koppelen) gelijktijdig kunnen worden bediend.

MAAK **ONDERWIJS BREDER TOEGANKELIJK** EN MAAK DAARMEE EEN EFFICIËNTIE-SLAG

Privacy, veiligheid & vertrouwen: zoeken naar nieuwe wegen

Veiligheid en vertrouwen in een online omgeving

Volgens een van de bestuurders van ROC van Twente, is het 'waanzinnig knap dat iedereen in één klap overging op Microsoft Teams'. Die razendsnelle digitalisering is volgens haar ongekend in het onderwijs. Het verdient zeker een compliment, maar de schaduwkant van deze ontwikkeling is dat studenten en medewerkers te maken kunnen krijgen met privacygevoelige situaties. Studenten volgden hun lessen online op verschillende plekken: op het werk, in bed, op de bank, onder de zonnebank. Eerder verzamelden studenten zich binnen de muren van het klaslokaal. Maar nu was de lesomgeving voor iedereen anders.

De veiligheid van het klaslokaal die voorheen zo vanzelfsprekend was, was in de afgelopen periode eveneens anders. Docenten en studenten konden in hun klaslokaal vrijuit spreken, maar online ligt dat gevoeliger. Er kunnen ook anderen meekijken, zoals ouders of broers/zussen. Daarnaast verloopt de communicatie op afstand anders. Wat werkt in de klas, werkt niet automatisch ook via het beeldscherm. Grapjes worden niet goed begrepen, bepaald taalgebruik komt niet goed over en het opbouwen van een band met studenten lukt ook niet echt goed. Het creëren van veiligheid en vertrouwen lukt volgens veel docenten alleen goed als je fysiek bij elkaar bent. Dus is het zoeken naar manieren om dit met name voor de nieuwe studenten voor elkaar te krijgen.

Het opbouwen van een vertrouwensband bleek in de coronaperiode niet eenvoudig. *'Online bereik ik mijn doel niet dat ik ook een pedagoog wil zijn. Dat hebben deze jongeren ook echt nodig. Die komen hier niet alleen om te studeren, die hebben dat steuntje in de rug nodig'*, zei een van de docenten.

Bovendien bleek dat studenten tijdens een online les opvallend stil bleven. Ze moesten wennen en durfden niet op elkaar te reageren. Dat studenten vaak stil waren, had volgens docenten vooral te maken met het feit dat niemand 'voor schut wil staan', terwijl de rest van de klas meekijkt. Dit geldt nog meer voor nieuwe

studenten die nauwelijks groepsvorming hebben gekend met hun klas. Via een tool die één van de docenten gebruikt, krijgt alleen zij de antwoorden op de vragen te zien die ze stelt. Vervolgens bepaalt zij zelf welke voorbeelden met de groep worden besproken. Op die manier is er toch een vorm van nabespreking, maar lijdt niemand gezichtsverlies.

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 4

CREËER VEILIGHEID EN VERTROUWEN TUSSEN DOCENT EN STUDENT

Zoek naar manieren om veiligheid en vertrouwen te creëren, aangezien dit een belangrijke voorwaarde is voor effectief mbo-onderwijs.

Een van de belangrijkste elementen is dat studenten altijd een aanspreekpunt hebben. **Wees daarom tijdens lesdagen bereikbaar voor hen.**

LES 5

Beperkingen vanuit wet- & regelgeving moeten weg om de kwaliteit van onderwijs te verbeteren

Vrijheid om als team meer zelf te bepalen

Veel regels zijn overbodig om kwalitatief goed onderwijs te kunnen geven. Natuurlijk is de afgelopen periode niet alles vlekkeloos gegaan, maar door de crisis viel een hoop bureaucratie weg. Docenten en studenten moesten er samen voor zorgen dat onderwijs door kon gaan op een goede manier. Dat ging best goed. Het bleek zelfs dat bepaalde maatregelen die jaren geleden werden ingevoerd, niet per se leiden tot beter onderwijs.

Geef teams meer vrijheid om de uren te bepalen

Er heerst een rigide urennorm. In de coronatijd is gebleken dat een groot deel van de studenten van C&O voldoende presteerden terwijl er (vele) uren wegvielen. Waarom niet de teugels laten vieren in de toekomst? Eén van de docenten zei: *'Ik hoop van harte dat ik op deze manier mag blijven lesgeven. Het gaat me er niet om dat ik alles op afstand wil blijven doen, integendeel, maar ik wil wel graag meer vrijheid. Met minder uren, effectieve instructie, kleinere groepen en meer vrijheid om persoonlijke aandacht te kunnen besteden aan mijn studenten.'*

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 5

FOCUS OP EFFECTIEF ONDERWIJS MET UREN DIE DAARAAN BIJDRAGEN

Geef teams de vrijheid om op basis van **expertise en ervaring** een kwalitatief **goed onderwijsprogramma** vorm te geven met een evenwichtige verdeling van onderwijsuren. Betrek hierin de expertise van de werkgroep educatieve technologie.

Ruth in t Veld

‘De mogelijkheid tot aansluiting op studenten in de klas, viel grotendeels weg.’

LES 6

Afstands-onderwijs: wat een geschenk is voor de één, is een ramp voor de ander

Bart-Jan Staman

‘Het is van belang dat docenten vaardiger worden in het geven van goed online onderwijs.’

Thuis zelfstandig moeten werken doet wat met je motivatie

In het mbo wordt de vraag naar meer flexibiliteit groter. Er zijn bijvoorbeeld studenten die vanwege uiteenlopende redenen niet goed passen in het reguliere onderwijs. Die studenten hebben baat bij flexibele oplossingen, maar in de praktijk blijkt dat niet altijd eenvoudig te zijn. Het onderwijssysteem bood tot voor de crisis onvoldoende mogelijkheden om maatwerk te leveren.

Door afstandsonderwijs kregen studenten veel meer vrijheid. Dat werkte goed voor een bepaalde categorie. Juist doordat je tijdens een les op afstand niet hetzelfde kon doen als in een klaslokaal, moesten docenten heel duidelijk zijn in hun communicatie (zowel voor als tijdens de les), structuur bieden en vooral focus aanbrengen. De ruis van het klaslokaal en de drukte in het schoolgebouw verdween. De school kan een chaotische wereld zijn. Studenten die gauw overprikkeld raken of behoefte hebben aan duidelijkheid en structuur, hadden baat bij de werkwijze van de afgelopen periode. Die deden het juist nu beter dan voorheen. Ze konden in hun eigen omgeving en zonder allerlei afleidende factoren hun schoolwerk doen. Dat ging hen veel sneller af dan voorheen. Uiteraard moet de thuissituatie goed zijn. Voor deze doelgroep had het afstandsonderwijs een positief effect. Ook voor studenten die goed zelfstandig kunnen werken, gold dat zij weinig werden gehinderd in de voortgang van hun studie.

Eén van de docenten zei: *'Wat je nu heel erg merkt is dat studenten die de behoefte hebben om aan hun handje te worden meegenomen, het er moeilijker mee hadden. Studenten die goed zijn in zelfstandig werken, daar gaat het eigenlijk juist beter mee.'*

Een minder goede match was er met studenten die vanwege verschillende redenen een mindere mate van zelfsturing konden opbrengen. Bijvoorbeeld doordat zij thuis sneller zijn afgeleid en/of omdat zij hun motivatie vooral halen

uit het contact met anderen en het plezier in de klas. Door het wegvallen van deze elementen, vonden zij het in het algemeen moeilijker om met hun opleiding bezig te zijn.

Voor docenten bleek min of meer hetzelfde, maar dan met betrekking tot hun werkplezier. Door het wegvallen van menselijke interactie is lesgeven door velen als moeizaam ervaren. Over één ding is iedereen het eens: onderwijs kan niet zonder menselijk contact. De meningen lopen echter uiteen als het gaat om de kansrijkheid van hybride vormen van onderwijs. Een deel verlangt terug naar de oude situatie van voor de crisis en een deel is blij met de veranderingen en kansen die zich hebben voorgedaan.

Voor collega's die naast hun rol als docent ook de titel dragen van ambassadeur educatieve technologie, bleek het een drukke tijd, waarin ze veel konden betekenen voor studenten en collega's. Zij en ook anderen die al jaren bezig waren met de digitalisering van onderwijs, waren redders in nood. De toegevoegde waarde die zij konden leveren nam sterk toe. Hadden deze docenten gedacht dat er zo snel een omslag zou komen naar het digitale? *'Nee, voorheen durfde ik het niet te dromen*.'

Docenten die menselijke interactie zien als de meest geschikte vorm van onderwijs en eerder *'niks moesten hebben van het digitale'*, hadden het niet makkelijk. Een deel hiervan heeft zich aangepast en ziet nu toch mogelijkheden om in de toekomst te blijven werken met vormen van afstandsonderwijs. Er is ook een groep collega's die niet kan wachten tot het onderwijs zijn oude gedaante weer aanneemt.

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 6

DESKUNDIGHEIDS-BEVORDERING IS VAN BELANG

Onderwijs op afstand laten bijdragen aan **toekomstbestendig onderwijs** is een realistisch toekomstperspectief, mits docenten beschikken over de juiste kennis en vaardigheden.

Hiervoor is het volgende nodig:

Bepaal wat de **basis-vaardigheden** zijn om onderwijs op afstand effectief vorm te geven.

Breng in kaart in hoeverre deze vaardig-heden aanwezig zijn bij docenten.

Zorg voor **passende training/ scholing** voor docenten die nog onvoldoende beschikken over de nodige vaardigheden.

Hanneke Derkman

‘Docenten hebben behoefte aan tijd om innovaties in het onderwijs tot stand te brengen.’

LES 7

Studenten kunnen meer dan we hadden gedacht

Over effectiviteit en differentiatie in lesaanbod

In het onderwijs maakte men zich zorgen over de plotselinge overgang van fysiek onderwijs naar onderwijs op afstand. Verliezen we onze studenten niet uit het oog? Lopen ze niet een enorme achterstand op?

Natuurlijk zijn er studenten die een (flinke) achterstand hebben opgelopen of zijn afgehaakt. Daar waren absoluut zorgen over. Hoewel de leerresultaten van studenten gemiddeld genomen minder waren dan voorheen, heeft het merendeel zich gered.

Een voordeel van de afgelopen tijd is dat studenten zelf konden bepalen wanneer zij met hun schoolwerk bezig gingen. Het werken aan opdrachten deden studenten op de momenten dat zij het beste konden leren. Ze mochten hun eigen tijd indelen en dat werkte voor een groot deel van de studenten beter. Leren werd in dat opzicht effectiever. Eén van de collega's vertelde enthousiast: *'Wat ik kan zien in Teams, is wie er aan de opdracht heeft gewerkt. Ik zag bijvoorbeeld dat tachtig procent van mijn studenten elke dinsdagavond rond negen uur 's avonds met huiswerk bezig was. Dus toen heb ik het voorstel gedaan om het inbelmoment een keer op dinsdagavond om negen uur te doen. Dan spreek ik ze en zitten ze ook vol energie, want ze zijn allemaal echt wakker. Dan komen er ook betere vragen, wat mij betreft.'*

Differentiatie in het aanbod en daarmee een vergroting van de keuzevrijheid van studenten, werkte goed in de afgelopen periode. Kunnen kiezen wanneer en waar je de lesstof en/of instructie tot je neemt en zelf je leertempo kunnen bepalen, bleek voor studenten prettig. Ook docenten zagen het voordeel. *'Zo kun je meer aandacht besteden aan studenten die meer hulp nodig hebben en je valt studenten niet lastig die het niet nodig hebben. Studenten die zich goed zelf kunnen redden, hebben mijn hulp niet nodig en die hoeven ook niet aanwezig te zijn tijdens de extra online instructie.'*

Sommige docenten experimenteerden met differentiatie in hun aanbod: *'Wij bieden tekstueel de opdrachten aan, dus ze kunnen de instructie gewoon lezen. We bieden voor dezelfde instructie plus opdracht ook de les aan. Ik denk dat het beter is om de keuze aan de student over te laten. Dan accepteren ze het ook makkelijker. Dat kan betekenen dat er niemand inbelt tijdens de online les, maar dat wil absoluut niet zeggen dat ze het niet hebben begrepen.'*

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 7

ZORG VOOR MEER **DIFFERENTIATIE IN HET AANBOD** EN VERGROOT DE **KEUZEVRIJHEID** VOOR STUDENTEN

Investeer in en **experimenteer** met vormen van onderwijs die studenten in staat stellen te kiezen voor wat bij hem/haar past.

LES 8

Er ligt een mooie uitdaging in het (door)ontwikkelen van kwalitatief goed onderwijs op afstand

Martin Fris

‘Je kunt niet zomaar een fysieke les omzetten naar een online variant.’

Transformatie laten bijdragen aan winst voor ons allen

Een deel van mbo-onderwijs kan, mits effectief vormgegeven, goed online. De razendsnelle transitie ging weliswaar met stoom en kokend water en niet zonder slag of stoot, maar in het algemeen heeft men zich snel aangepast aan de nieuwe werkelijkheid. Wat nemen we, na alle online lessen, mee de toekomst in?

De wens is meer flexibiliteit in het onderwijs. Het gebruik van digitale hulpmiddelen kan hierin een uitkomst bieden. Dat heeft zich uitgewezen de afgelopen periode. Het is wel zo dat de ene online les beter ging dan de andere en dit had vooral te maken met de vaardigheid en kennis van de docent om er een effectief leermoment op afstand van te maken. De sleutel tot verbetering ligt in het vergroten van de effectiviteit van onderwijs op afstand (in combinatie met fysiek onderwijs).

Effectief onderwijs op afstand en met name digitale instructie vragen om een geheel andere aanpak dan docenten doorgaans gewend zijn in hun klaslokaal. Het format van fysieke lessen kan niet één-op-één gebruikt worden in onlineonderwijs. Om in de toekomst kwalitatief goed onderwijs te bieden, zijn nieuwe strategieën nodig. Dit vraagt om investeringen en doorontwikkeling, zodat onderwijs op afstand goed wordt vormgegeven. Er ligt bijvoorbeeld een grote kans in het transformeren van kennis die normaliter alleen in het klaslokaal werd gedeeld, naar kennisproducten of lessen die digitaal beschikbaar worden gesteld. Mogelijk in vormen waardoor tijd- en plaats onafhankelijk geleerd kan worden. Hierbij is het van belang dat deze transformatie gaat bijdragen aan winst in termen van tijd en energie.

Om te komen tot effectief onderwijs op afstand is het in de eerste plaats van belang te bepalen wat op afstand kan. Eén van de teammanagers zei hierover: *Doordat fysieke lessen schaars waren en dus kostbaar, is gekeken naar wat online kan en wat absoluut fysiek moet. Voor onze opleidingen hebben we gezegd: Marketing kan prima online. Maar voor bedrijfseconomie, waarbij je elke keer sommen*

moet opschrijven op het bord, is dat niet handig om online te doen. Die vakken moeten fysiek worden gegeven. Een ander voorbeeld is taal. Als je moet oefenen in spreekvaardigheid met een klas, dan moet dat op school. Zo zijn we gaan afpellen.'

AANBEVELINGEN OP BASIS VAN LES 8

EFFECTIEF ONDERWIJS OP AFSTAND IS KANSRIJK, MAAR HET IS ANDERS DAN FYSIEK ONDERWIJS

Effectief onderwijs op afstand vraagt allereerst om een **goed inzicht** in hetgeen geschikt is om digitaal aan te bieden.

Beantwoord daarom voor iedere opleiding en vakkenpakket de volgende vraag: **wat kan goed op afstand/online en wat moet echt fysiek?**

ZORG ERVOOR DAT ONDERWIJS OP AFSTAND WORDT VORMGEGEVEN AAN DE HAND VAN KWALITEITSPRINCIPES

Investeer in de ontwikkeling van kwaliteitscriteria in samenwerking met de werkgroep educatieve technologie en zorg dat deze worden gebruikt in de doorontwikkeling van effectief digitaal onderwijs.

In dit onderzoek bleek dat in ieder geval de volgende principes van belang zijn:

Zorg voor een **heldere, maar ook flexibele structuur** en geef **duidelijkheid** in het onderwijsprogramma én tijdens instructies.

Afstandsonderwijs vraagt meer **eigenaarschap** en **zelfstandigheid** van studenten; zij moeten meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces en het **onderwijs moet daarop zijn ingericht**.

Het **vergroten** van de **leermotivatie** door het ontwikkelen van **interactief en afwisselend digitaal onderwijs**.

Actief contact onderhouden met studenten en het volgen van leerprocessen is een must.

roc van twente
mbo college voor C&O

Uitgever ROC van Twente, MBO College voor C&O

Fotografie Rikkert Harink

Opmaak Vliegende Varkens

Contactpersoon Lisa Boonk lboonk@rocvantwente.nl

Met dank aan Marie-Louise ter Horst & Tamara Hilberink

Colofon
Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij electronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.